

ЮРИДИЧЕСКА ОТГОВОРНОСТ НА ЛЕКАРИТЕ

На правата на пациентите, които са разгледани в самостоятелен раздел, (вж. „Права на пациентите“), кореспондират реципрочни по съдържание задължения на лекарите и медицинския персонал. Тяхното виновно неизпълнение ангажира различни по вид отговорности на работещите в сферата на здравеопазването.

**** Договорна отговорност***

За неизпълнение или лошо изпълнение на задълженията, чрез които се дефинира понятието „медицинска услуга“, лекарите и медицинският персонал, подпомагащ дейността им, носят гражданска договорна отговорност, регламентирана в чл.79 и чл.82 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД). Най-общо, това е имуществена отговорност, покриваща материалните вреди, претърпени от пациента, в резултат от некачествено медицинско обслужване. По силата на архаичен, посттоталитарен рефлекс, българското право изключва от договорната отговорност неимуществените (морални) вреди, които, в типичния случай на взаимоотношения лекар-пациент, се изразяват във физически и психически дискомфорт, уплаха, стрес, загуба на доверие в лекуващия лекар и др.

**** Деликтна отговорност***

Когато поведението на медик спрямо пациент е несъвместимо с нормативните му задължения и с добрите практики за полагане на медицински грижи, и то причини вреда на пациента, последният има право на обезщетение за непозволено увреждане. То е регламентирано в чл.45 - чл.49 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД). За разлика от договорната отговорност, отговорността за непозволено увреждане, наричана още „деликтна“, обхваща всички имуществени и неимуществени вреди, причинени на пациента и произтичащи пряко от неправомерни действия на лекаря. В процедурен аспект, при непозволеното увреждане има специфично разпределяне на доказателствената тежест. Вината на лекаря се предполага до доказване на противното. Върху пациента е тежестта да докаже неправомерността на вредоносното действие, причинно-следствената връзка между него и увреждането, както и вида на претърпените вреди. Размерът на имуществените вреди се доказва от пациента-ищец, а обезщетението за неимуществени вреди се определя по справедливост от съда.

От съществено значение за разграничаване на деликтната от договорната отговорност е т.нар. „информирано съгласие на пациента“, регламентирано в чл.88 ал.1 от Закона за здравето, според който:

За получаване на информирано съгласие лекуващият лекар (лекар по дентална медицина) уведомява пациента, съответно неговия родител, настойник или попечител, както и лицата по чл. 162, ал. 3, относно:

- 1. диагнозата и характера на заболяването;*
- 2. описание на целите и естеството на лечението, разумните алтернативи, очакваните резултати и прогнозата;*
- 3. потенциалните рискове, свързани с предлаганите диагностично-лечебни методи, включително страничните ефекти и нежеланите лекарствени реакции, болка и други неудобства;*
- 4. вероятността за благоприятно повлияване, риска за здравето при прилагане на други методи на лечение или при отказ от лечение. (Вж. раздел „Информирано съгласие“.)*

Когато действията на лекаря са в рамките на даденото информирано съгласие, но дадената диагноза се окаже неточна или избраната терапия неадекватна, отговорността е договорна.

Когато информирано съгласие липсва и действията на лекаря причинят вреда на пациента, отговорността е деликатна. Лекарят носи отговорност за непозволено увреждане и тогава, когато, действайки в рамките на даденото информирано съгласие, поради нарушаване на правилата за упражняване на медицинската професия, причини или допринесе за влошаване състоянието на пациента.

Практическото значение и смисълът от диференциране на двата типа гражданска отговорност произтича от споменатото по-горе разбиране, че договорната отговорност не включва обезщетение за морални вреди. То е особено важно при избора на процесуална стратегия, за прецизиране на правното основание и за точно формулиране на исковата претенция на увредения пациент.

*** Наказателна отговорност**

За най-тежките лекарски нарушения Наказателният кодекс предвижда и наказателна отговорност. Непосредствено относими към правата на пациентите са разпоредбите на чл.123 ал.1, чл.126 ал.1, чл.141 ал.1 и ал.3 от НК, според които:

Чл. 123. (1) *Който причини другиму смърт поради незнание или немарливо изпълнение на занятие или на друга правно регламентирана дейност, представляващи източник на повишена опасност, се наказва с лишаване от свобода до пет години.*

Чл. 126. (1) *(Изм. - ДВ, бр. 62 от 1997 г., бр. 75 от 2006 г.) Който със съгласието на бременна жена умъртви плода ѝ извън акредитирано лечебно заведение или в нарушение на утвърдените медицински стандарти и правилата за добра медицинска практика, се наказва с лишаване от свобода до пет години.*

Чл. 141. (1) *(Изм. - ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 10 от 1993 г.) Лице, което упражнява медицинско занятие, ако след като бъде поканено, не се притече на помощ на болен или на родилка без уважителна причина, се наказва с пробация или с глоба от сто до триста лева.*

.....
(3) *(Изм. - ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 10 от 1993 г.) Който, като е длъжен да окаже помощ на болен, не му окаже такава помощ без уважителни причини, се наказва с пробация до шест месеца или с глоба от сто до триста лева.*

Цитираните текстове визират престъпления от общ характер. Това означава, че наказателното производство се инициира от прокурор, като представител на публичното обвинение (чл.74-75 от НПК). В тези случаи увреденият пациент може да участва, макар и с твърде ограничени права, като пострада в досъдебната фаза на процеса. В съдебната фаза на наказателния процес той може да се конституира като граждански ищец и/или частен обвинител. Първото означава, че пациентът, без да заплаща съдебни такси и разноски, има право да претендира обезщетение в наказателния процес (вж. чл.84 - чл.88 от НПК). Като частен обвинител, пострадалият може самостоятелно да поддържа обвинението, независимо от позицията на Прокуратурата (вж. чл.76 – чл.79 от НПК).

За разлика от повечето престъпления от общ характер, наказателното производство за неказване на медицинска помощ (чл.141 от НК) се образува само по тѣжба на пострадалия.

Прокурорът не може да се самосезира и да инициира наказателно преследване. Веднъж започнала по тѣжба на пострадалия, процедурата се движи служебно от прокурора и не може да бъде прекратена по искане на тѣжителя (чл.161 от НК). Тези специфики не променят правата на пострадалия да се конституира в съдебната фаза от процеса като граждански ищец и частен обвинител и когато е жертва на престъпление по чл.141 от НК.

*** Административно-наказателна отговорност**

Административно-наказателната отговорност е регламентирана в Закона за здравето. Пряко относими към правата на пациентите са разпоредбите на чл.93, според които:

Чл. 93. (1) Пациентът, съответно неговият родител, настойник или попечител, или упълномощено от него лице има право да подава жалби и сигнали до РЦЗ при нарушаване на правата му по този закон или при спорове, свързани с медицинското обслужване.

(2) Регионалният център по здравеопазване в 7-дневен срок прави служебна проверка по жалбата или сигнала.

(3) При констатиране на административно нарушение проверяващият служител на РЦЗ съставя акт за установяване на административното нарушение, а директорът на РЦЗ издава наказателно постановление по реда на Закона за административните нарушения и наказания.

(4) При установяване на нарушения, наказуеми по реда на Закона за съсловните организации на лекарите и лекарите по дентална медицина и Закона за здравето осигуряване, РЦЗ уведомява и изпраща жалбата на районните колегии на Българския лекарски съюз и Българския зъболекарски съюз и на районната здравноосигурителна каса.

(5) В тридневен срок от приключване на проверката РЦЗ уведомява пациента за резултатите от проверката и за предприетите действия.

Описаните форми за отговорност на лекари и помощен медицински персонал могат да бъдат кумулирани. Така например лекар, който без уважителна причина не се притече на помощ на болен, ще понесе наказателна отговорност по чл.141 ал.1 от НК. Ако с противоправното си бездействие е причинил вреда на болния, последният би могъл да търси обезщетение за непозволено увреждане, в рамките на наказателния процес, воден срещу лекаря или по гражданскоправен ред, на основание чл.45 - чл.49 от Закона за задълженията и договорите.